

1919, "יצירתו של אברהם פרימן"

מאת אדיר כהן

קיימים בחינוכותם מעוררת הד רחמים ואין בהם מן הלהט ומרטט הקדושה. ביורכו עומדה התנוונות הקטנה. המסחר הזעיר, הספסלות, העגלונות המלאכה הזעירה. חלק מן הדמויות כמעט שאיבדו את דיר קנן היהודי, רבות מהן מגושמות, שיתן ושיגן רובו ככולו חולין, לשר גם מחוספסת וגסה כלשון הגויים שמסביבם ומפגשנו הראשון א תן מרחיצ ודוחה.

בתוך עיירה זאת מרובים המאבי קים התברתיים והאידיאולוגיים. רר אים אנו את עסקני ה"בונד" בכל אפסותם, דלוח השגותיהם ועמדר תיהם העלובות. אף נציגיה של הציונות אינם מרחיבים והם שופעי מלל וחידילי מעש. נועז יותר הוא וולקא הבולשביק המאמין במהפכה המכריז בועם: "ותחתוכנה"נה שפ" תיכם ברורות: הלנו אתם או לקוני טר-רבולוציה? בונד, פועלי-ציוני ושאר מיני, קלויולר, או חזית פרר ליטאריית אהידה? פוגרומים, עניות וספסרות, או הלאמת כל הרכוש ש" בעולם ומלכות העבודה?"... לער מת דמותו של וולקא היוורת הן דמויות הציונים ירק בסופו של הד חלק השלישי זוכים שמואל אחיו ברילי. מבשרי התנועה החלוצית ה" ציונית המבקשים להקים "בילדו המוני", להתעלות. נוקבים הם דבי ריהם: צריך שייאמר גלוי: הארץ לא ניתנת לנו במחנה ואפילו אם נניח שהוצעה: רפובליקה יהודית/ הן רק מלה היא זו, מושג מופשט שצריך להכניס בו תוכן חי וממשי... וזאת לא יעשו לנו האנשים הר" שומים ברישיתו של מלצו... אלא העיבר היהודי הפועל החלוץ..."

מקום מרכזי בספר תופסת ההגנה העצמית היהודית אותה אירגן ב" פרוגובקה סולומון, שתוא גיבורה הראשי של היצירה. סולומון זה, הלא הוא שלמה סטופאשקובר גמלט מ" קסרהסין השבויים האוסטרי ועו" שה דרכו לעיירתו היהודית, הוא איננו מוצא את מקומו לא בין ה" גויים בכפר שבקרבת גדל ולא בין בני העיירה היהודית. התלבשויותו מרובות וצפויה לו הדרדרות גדלה והולכת עד שבגבור הסכנה ליהודי העיירה, בהגיע מים עד נפש מגלה הוא את עצמו ואת יעודו ונעשה למנהיגה ולמצילה של העיירה. פרימן סן אינן יוצר אידיאליזציה של הד דמות, להיפך. הוא מתאר איהה בכל גשמיותה וחיספוסה, על יצ" ריה העזים, התפרצויותיה, חוסר מנוחתה ואי מציאותה או מקומה. סאינד"גיסא סולומון מובן היטב (חמש עשר' 8)

שלו וב-1935 זכה ספרו על שני חלקיו הראשונים ב"פרס ביאליק". ב-1936 נאסר על ידי הבולשת הסובייטית, נאשם בקשרים עם ציונים ברוסיה ומחוצה לה וגר רע לעיירה נידחת מעבר להרי אוראל. ב-1946 הותר לו לחזור, שבול ורצון לאוקראינה, שם לא האריך ימים ונפטר ב-1953 מש" ספידם במות.

בשלושת חלקי ספרו "1919" ריקם אברהם פרימן על פני ירי עה רחבה (בחמש מאות עמודים) חייה של עיירה יהודית דמינית פרוגובקה, שנוצרה בצלמה וב" דמיתה של עיירת הולדתה, על רקע הכפיים האוקראינים הסוב" בים אורא, בספרו זה רצה המ" ספר להעמיד יד לשהאה שפקרה את יהדות אוקראינה בשנות מל" חמת האזרחים 1918-1921. הוא הצליח במבוקשו זה - ויש להד" גיש כי הרצון להנציח לא פגם ברצון הסיפוריים-ספרותי ואין לפ" ניני ספר-זכרון, ספר-עדות או קינה ספרותית אלא יצירה סיפר" רית ריאליסטית רחבת-היקף וע" שירת זיארורים.

בכשרון רב מביא לפנינו אב" רוב פרימן עשרות ציורי-הווה, מציב גלריה מגוונת של דמויות, ריקם עלילה ופותח סזח גר" חב ביותר להכרת חיי היהודים באוקראינה באותה תקופה. לספרו ערך כפול, ערך דוקומנטארי היסטורי וערך ספרותי. אמנם ב" פרטים רבים גוברת החשיבות של הפן ההיסטורי על זה של הצד הספרותי, אך בסיכומו של עיון אין המבע הספרותי מקופח.

פרימן מיטיב לתאר את בן-הכפר האוקראיני על פראיותו, יצרן העזים, תאוותיו הפרועות, יניקתו ממסורת ההיידמאקים ואהבת הדמים שלו. מקום רב הוא מייחד לציונים של האוקראינים, לתאור ססגוני ונרחב של הכפר האוקראיני, לרישום אורח חייהם, נוהגם ואף שיחותיהם ודרכי התבטאותם של בני הכפיים. על רקע תאור הכפר האוקראיני מוע" זעים הם תאוריה של העיירה ה" יהודית, השונה תכלית שינוי מרוב התאורים שהרדנו בספרות העברית החדשה. היא מהגלה כאן בכל דלו" תה, דלדולה הככלי וגיוונה הרר חגי, עולם הדת והאמונה הצרופה נחערער, מעטים הם נציגיו המוב" הקים כר' ניסן הדיין ואף דמותו עלובה למדי. מושגי-הדת והמסורת אמנם קיימים אך הם רדודים, מת"

רונים של פרימן' ואת מכתביו לאברהם קריב נעשה בידי יהוד זה סלוצקי נסיון ללקט את הד פריטים הידועים לנו מחייו של פרימן למסכת ביוגרפית אחת. כפתה דבריו כותב סלוצקי: "ה" ידיעות שבידינו קטועות הן ופי' לוקטות ממקורות מקריים. תקר פות ארוכות בחייו של הסופר ושארן לוסות בערפל. ייתכן ר יום יבוא ארכיוניה של ברי" המועצות, ומהם גם נגזי הבול" שת המדינית על כל גלגוליה, ייפתחו לפני חוקרים, רשם ימצא גם תיקן האישי של אהר פושע מסיכן אברהם פרימן, שהעז לכ" תיב בשפה העברית הנרדפת ר שילם מחיר יקר על הענתו זה. עד או - אין דרך לפנינו אלא לנצל את מעט החומר שבידינו ולתת תמונה חלקית לפחות על דרך חייו של אחד מתשובי ה" סופרים העבריים ביובל השנים האחרון". תגישת משאלת-היקו" תו של יהודה סלוצקי על פתי" הח הארכיונים וגנזי הבולשת ער" יין רהוקה מאוד וריחוק זה בר" לט בעיקר היום שעה שמדינה נו שבה לרמוס את חריות ה" סוד של האדם ולדכא כל ביטוי ספרותי ואמנותי חופשי. אין לנו אם כן אלא להסתפק ברישיתו הביוגרפית של סלוצקי המנצלת את המקורות המצויים בידינו ר מצליחים לשרטט קיים עיקריים לדיוקנו של אברהם פרימן.

אברהם פרימן נולד ב-1890 ב" עיירה הקטנה טריסטינץ שבפר" דוליה, בדוים-מערב אוקראינה. א" ביו היה מעשירי העיירה יאדוק באמונתו. הוא למד לימודי קו" דש מפי מיטב המלמדים בעיי" רה ולימודי חול מפי מורים פר" טיים. בהיותו בן המש"עשרה הש" תהף בהגנה עצמית של יהודי עירתו - מפני הפוגרומים. כבן עשרים פורסם שיר אהבה ארוך ב"השילוח" והיה בקשרים עם טיבי סופרינו. ב-1919 נערך פיג" רים ביהודי עירתו ובין ארבע מאות ההרוגים נמצאו אף אביה, שני אחיו ואחותו הצעירה. לזכ" רם הקדיש את ספרו "1919". ב-1926 עבר לאודיסה והתחיל לחפש קשרים מחוץ לרוסיה על" מנת לפרסם את יצירתו. באר" דיסה מצא את פרנסתו בדחיק יחדברים ניכרים במכתביו המ" תארים את דחקו. ב-1931 יצא ל" אור וחלק הראשון של זרוסאן

בשביעות האחרונים זכינו ל" פרסומים של שלושה מתוך אר" בעת החלקים מן הרומאן רחב הירישו "1919", מרי עטו של אחד מאחרוני הסופרים העברים בברית המועצות ומן המעולים ש" ביניהם - אברהם פרימן (*). החלק הרביעי לא הגיע לארץ. נשתמרו רק כמה עמודים בודדים ממנו ואין יודע מה עלה בגור" לו. צר עד מאוד שהלק ה"זכ" זה אבד. כי מסתבר ממכתבו של אברהם פרימן לידידו אברהם ק" ריב כי ראה בספר זה את נקר דת השיא של יצירתו, או כדב" ריו: "עניי נשואות אל החלק ה" רביעי, שהוא העיקר התמצית ונקודת-המרכז, ושקולו נגמר מ" סיף עולמי ועד סופו".

כעשה חשוב עשו המביא ל" דפוס יהודה סלוא (סלוצקי) והר צאח, עם עובד" בכנסס בכרך אחד שלושה חלקים אלה, ששג" יים מהם נדפסו בשעתו בהוצאת "שטיבל", בתקנם את השיכור שים שנפלו בהדפסה הקודמת ר בפרסום את החלק השלישי, ש" היה שמוד שנים רבות בכתבי יד. אמנם היצירה אינה שלימה אך ניתן להתייחס לכרך זה כאל יצירה ספרותית שלימה, להצגת מסגולותיו הספרותיות של המ" ספר, להכיר הכרות רחבה את העולם המתואר ולעמוד על דמוי תו של אברהם פרימן כיוצר רב כשרון.

בחוברת המאלפת הנספחת לרר מאן והכוללה כמה כתבים אחד

(* אברהם פרימן - 1919, רר מאן, הובא לרפוס עליידי יהודי דה סלוא (סלוצקי), יוצא לאור כסיוע קרן זכרון למען חרבות יהודית בהוצאת "עם עובד", תל" אביב, תשכ"ח.

"1919"

מבחינת אמיתותן הפסיכולוגי ועי" צובם האמנותי השלם.

יש מבקרים המצינים לשבח את ציורי הטבע של אברהם פרימן ואת הפיוטיות המרובה שבכתיבתו. לא מצאנו כמעט תכונות אלה ב"יצירתו". כתיבתו מאופקת מבהינה רגשית, משתדלת לדייק מבחינת מסירתם של הדברים, פרטנית ביותר וברוחק רב תמצא בה רוח של פיוט. כך הדבר אף לגבי ציורי הטבע שלו, שאינם מרובים ביותר ואינם חיים חיים עצמיים משלהם, אלא כל קיומם כרקע לדברים, כי ציון מקום או לעתים כשותפים ב"יצירת אווירה או ברמזיה על תמר רות בנושא תוך תמורות בעונות השנה.

על אף שנוכל לגלות ליקויים אמנותיים לא מעטים ביצירתו של אברהם פרימן מחייה היא לפנינו עולם יהודי חי ותוסס שעלה עליו הכורת, מספרת על ההגנה העצמית היהודית על גבורתה ומגבלותיה ומשמיעה בתקול ליצירה העברית העניפה בברית המועצות שנחנקה על ידי השלטונות הסטאליניסטים שרוחם הזרה לרהף ברוסיה המר עצתית.

אריך כהן

פרס לספרות

ע"ש מתי כ"ץ ז"ל

משירים צעירים, אשר פרס כינוי סז את יצירתם בספר, מתבקשים לשליח את שיריהם (במכונת כתיבה או בכתיב ברור וקריא) לפרס ע"ש מתי כ"ץ ז"ל, עד י"ג בתשרי תשכ"ט — 5.10.68. סכום הפרס — 1,500 ל"י, יוענק כסיוע לחתן הפרס להוצאת ספר שיריו הראשון. הכתיבה למשלוח: אגודת הסופרים, ת. ד. 7111, תל-אביב.

(סוף מעמ' 7)

כי ההגנה העצמית באה לא רק כדי לשמור על הנפש ועל הרכוש אלא כדי להציל את כבודם של היהודים בין הגויים שופעי השנאה והבוז. שמואל וציוני, המצטרף אל ההגנה העצמית מיטיב לנסח זאת: "הוא הבין שאם גם העיירה כולה תיחבא בימים הקרובים במחבר איה, או תעשה לה דייק של ש"י רות כסף ורובלים, או תפקיר את גויה למכים, ורק צעירים מספר מ' מנה, או גם עשרה ולו גם שמר נה, יתקוממו וישיבו על אגרוף ב' אגרוף — ולהרפה ההיסטורית יו" שם ק"ז."

אברהם פרימן הצליח לתאר את המציאות בעינה היהודית כשהוא חודר לפני ילפנים של חיה, ומעלה אף פרטים קטנים שבקטנים שאינם נשמטים מחוגי דראייתו. אולם אם הצלחתו בתאורי הווי, ברישום סיי פוסים, בהעלאת מבטאים ודרכי דיבור, בציור עלילות, הרי במרקם הספרותי-אמנותי, בעיצוב פסיכולוגי גיסטי של הגיבורים רבה עוד הרעיה ותהייה ביצירתו. הרצון לרבות בתאורים ולפרטם עד כמה שאפשר הביא לגודש רב מדי של פרטים ותורות המלאה את הקירא ומפרק את קשבו. ריבוי הטיפוסים והנסיון לשרטט דיוקנן של דמויות רבות מביאים אף הם להסתת דעתו של הקורא מן המרקם העיקרי של הרומאן ומפורים את עניינה. כך בטופו של דבר נוצרת בעיקר דמות מקובצת של העיירה והגיבורים הרשונים, אולי להואיא את סולומון ד' שייבקה אהובתו, חיים, פועלים, אר מרים את המת, זייב מהשקפותיהם או ממוצאם, אך אין דמות קיימת ב' שלושת ממדיה ואין דן משכנעה